Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences. Vol. 2 (100)

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. Вип. 2 (100)

ISSN: 2663-7650

УДК 133.3:130.2
DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.2(100).2026.147-159

СИМВОЛІЧНА ПРАКТИКА АКТУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗУ МАЙБУТНЬОГО: ФЕНОМЕН МАНТИКИ

В. О. Новикова*

У статті досліджується феномен мантики як процес перетворення мантичного знака на символ, який актуалізує образ майбутнього. Актуальність дослідження зумовлена зростанням потреби в осмисленні майбутнього в умовах невизначеності та поширенням мантичних практик у сучасному цифровому середовищі. Наукове вивчення мантики пройшло шлях від її трактування як прояву архаїчного мислення до розуміння як соціальної, епістемічної та інтерпретативної практики, що продукує значення й упорядковує невизначеність. Водночас недостатньо дослідженим залишається механізм, за допомогою якого мантичний знак перетворюється на символ, що актуалізує образ майбутнього. Це зумовлює необхідність розгляду мантики в символічному, архетиповому, світоглядному та соціокультурному вимірах. Методологічну основу дослідження становлять аналітична психологія К. Юнга; образний структуралізм Ж. Дюрана; принцип партиципації Л. Леві-Брюля; когнітивний підхід Зе Хонга; метаантропологічна методологія Н. Хамітова і С. Крилової. Доведено, що мантичний символ розгортається у сценарій можливого в просторі уяви, взаємодіючи з особистим досвідом та архетиповими структурами. Світоглядні передумови звернення до мантики пов'язані з визнанням можливості зв'язку між мантичним знаком і майбутнім. Виявлено, що сприйняття мантично сформованого образу майбутнього залежить від типу світогляду: у буденному світогляді він може трактуватися як знак неминучої заданості, в особистісному – як символ, що актуалізує можливий сценарій і стає підґрунтям рефлексії, у філософському – набуває цілісного та гуманістичного осмислення. Встановлено, що мантичний образ майбутнього формується через послідовне символічне перетворення знака на значення, образ і сценарій можливого, а його структура поєднує індивідуально-свідомий, несвідомо-архетиповий і соціокультурний рівні. Світогляд особистості визначає характер сприйняття та інтерпретації такого образу. Соціокультурний аспект виявляється у культурній зумовленості мантичних символів і соціальному статусі мантичних практик, що впливають на способи формування та сприйняття образів майбутнього. Обґрунтовано розуміння мантично сконструйованого образу майбутнього як динамічного символічного утворення, що виникає у взаємодії архетипових структур, культури та внутрішнього світу особистості.

***Ключові слова**: дивінація, майбутнє, знак, символ, уява, несвідоме, метаантропологія, світогляд, особистісний світогляд, філософський світогляд.*

* Новикова Вікторія / Novikova Viktoriia, аспірантка кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики (Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна)
future.novikova@gmail.com
ORCID: 0009-0009-1232-724X

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences. Vol. 2 (100), 2026
Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. Вип. 2 (100), 2026

THE SYMBOLIC PRACTICE OF ACTUALISING AN IMAGE OF THE FUTURE: THE PHENOMENON OF MANTICS

V. O. Novikova

The article examines the phenomenon of mantics as the process of transforming a mantic sign into a symbol that actualizes an image of the future. The relevance of the study stems from the growing need to make sense of the future under conditions of uncertainty and from the spread of mantic practices in today's digital environment. Scholarly study of mantics has moved from treating it as a manifestation of archaic thinking to understanding it as a social, epistemic, and interpretive practice that produces meaning and orders uncertainty. At the same time, the mechanism by which a mantic sign is transformed into a symbol that actualizes an image of the future remains insufficiently studied. This necessitates considering mantics in its symbolic, archetypal, worldview, and sociocultural dimensions. The methodological foundation of the study comprises C. Jung's analytical psychology; G. Durand's figurative structuralism; L. Lévy-Bruhl's principle of participation; Ze Hong's cognitive approach; and the metaanthropological methodology of N. Khamitov and S. Krylova. It is shown that the mantic symbol unfolds into a scenario of the possible within the space of imagination, interacting with personal experience and archetypal structures. The worldview preconditions for turning to mantics are connected with the acknowledgement of a possible link between the mantic sign and the future. It has been established that the perception of a mantically formed image of the future depends on the type of worldview: within an ordinary worldview it may be interpreted as a sign of inevitable predetermination; within a personal worldview, as a symbol that actualizes a possible scenario and becomes a ground for reflection; while within a philosophical worldview it acquires a holistic and humanistic interpretation. It is demonstrated that the mantic image of the future is formed through the successive symbolic transformation of a sign into meaning, image, and scenario of the possible, and that its structure combines individually conscious, unconsciously archetypal, and sociocultural levels. The individual's worldview determines the character of perception and interpretation of such an image. The sociocultural aspect manifests itself in the cultural conditioning of mantic symbols and in the social status of mantic practices, which influence the ways in which images of the future are formed and perceived. The study substantiates an understanding of the mantically constructed image of the future as a dynamic symbolic formation arising through the interaction of archetypal structures, culture, and the inner world of the personality.

***Keywords**: divination, future, sign, symbol, imagination, unconscious, meta-anthropology, worldview, personal worldview, philosophical worldview.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена зростанням суспільної потреби в осмисленні майбутнього в умовах нестабільності, криз і високого рівня невизначеності. За таких обставин люди звертаються не лише до наукового прогнозування, а й до символічних способів інтерпретації майбутнього, серед яких особливе місце посідають мантичні практики. Мантика постає як символічна технологія, за допомогою якої людина упорядковує невизначеність, осмислює можливі сценарії розвитку подій і формує власний образ майбутнього, що впливає на її рішення, поведінкові стратегії та світоглядні орієнтації.

Тема набуває особливої актуальності в контексті цифрової культури, де таро, астрологія, руни, нумерологія та інші практики активно поширюються через соціальні мережі й мобільні застосунки. Унаслідок цього мантика перетворюється на масовий інструмент символічного моделювання майбутнього, що поєднує архаїчні уявлення, сучасні культурні коди й індивідуальні життєві запити.

Дослідження мантики як символічної технології дає змогу розкрити механізми, за допомогою яких культура, суспільство та особистість виробляють образи майбутнього. Соціокультурний аспект дослідження передбачає аналіз мантики як системи символів, норм та інтерпретаційних практик, що визначають доступні в певній культурі способи осмислення майбутнього. Світоглядний аспект дає змогу виявити зв'язок між уявленнями особистості про долю, час, причинність і пізнаваність

майбутнього та її схильністю звертатися до мантики як засобу конструювання образу майбутнього.

Отже, актуальність теми полягає в необхідності філософського та соціокультурного осмислення мантики як механізму символічного конструювання образу майбутнього, що впливає на сприйняття реальності, самоідентифікацію та практичну діяльність сучасної людини.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження мантики сформувалося на перетині антропології, релігієзнавства, історії культури, когнітивних наук і студій символічного мислення. Його розвиток можна описати як зміну дослідницької оптики: від пояснення мантики як прояву архаїчного мислення до її розуміння як соціального механізму, способу виробництва знання та конструювання значущої реальності.

Еволюціоністсько-інтелектуалістський напрям репрезентують Е. Тайлор, який пов'язував магічні та релігійні уявлення з анімізмом і еволюцією культури [39], та Дж. Фрейзер, що систематизував принципи симпатичної магії й розглядав магічне мислення як хибну систему встановлення причинних зв'язків [19]. Мантика тут ще не постає самостійним способом конструювання реальності. Кроком до її світоглядного розуміння стала концепція "закону партиципації" Л. Леві-Брюля, за якою знак і майбутня подія переживаються як містично причетні одне до одного поза формально-логічною причинністю [29].

Соціологічний і функціональний підходи представлені Е. Дюркгаймом, у межах концепції якого мантичні символи можна трактувати як елементи соціально виробленої картини світу [12], та Е. Евансом-Прітчардом, який на матеріалі азанде показав оракул як засіб інтерпретації невизначеності й визначення подальших дій [15].

Структурний і символічно-релігієзнавчий підходи пов'язані з К. Леві-Строссом, який довів, що міфологічне мислення впорядковує досвід через класифікації, опозиції та трансформації [31; 30: 26-33, 289-290], та М. Еліаде, який виявив відтворення архаїчних символічних структур у сучасних окультизмі й астрології [13]. Ці підходи дозволяють розглядати мантичні системи як упорядковані символічні структури, що включають індивідуальну ситуацію у ширший символічний порядок.

Наступний етап – епістемологічний та інтерпретативний поворот, у межах якого дивінація осмислюється як спосіб отримання, організації та інтерпретації знання. Р. Девіш розглядає значення дивінації як результат взаємодії символів, ситуації та процедури інтерпретації [10]; Ф. Пік – як поєднання символічно отриманої інформації з повсякденним знанням у діалозі дивінатора та клієнта [33]; Р. Шоу – як конструювання й авторизацію істини [36]; С. Вайт – як відбір прийнятного пояснення з "надлишку" можливих смислів [40]. Д. Паркін показує, як оракульний дискурс перетворює хаотичну множинність подій на впорядкований сценарій [32], а Дж. Фернандес – як метафора відкриває уявлення "іншого можливого світу" [17]. Б. Тедлок концептуалізує дивінацію як особливий спосіб пізнання, що поєднує індуктивні, інтуїтивні та наративні механізми [38]; Р. Дж. Сміт наголошує, що в китайській традиції дивінація "впорядковувала майбутнє", як історія – минуле [37]; Л. Рафалс включає мантику до історії способів виробництва знання [35]. Отже, мантичне знання постає як результат символічного виробництва значень, що перетворює невизначене на осмислену модель можливого.

Найпослідовніше цей поворот розвиває М. Холбрад, який трактує дивінаційну істину як подію трансформації значень [22]. Г. Фарлі показує історичну змінність символіки Таро та її залежність від культурного контексту [16], а В. Дж. Пулі – формування значення у взаємодії карт, картоманта й клієнта безпосередньо в процесі інтерпретації [34].

Когнітивний підхід Зе Хонга розглядає мантику як епістемічну технологію роботи з невизначеністю, переконливість якої підтримується холістичним світоглядом,

соціальною передачею інформації, авторитетом практиків і вибірковим запам'ятовуванням підтверджених результатів [23].

Попри зміщення уваги до процесів продукування значень, недостатньо розкритим залишається механізм, завдяки якому окремий мантичний знак перетворюється на цілісний, образно насичений і особистісно значущий образ майбутнього. Це зумовлює необхідність доповнення наявних досліджень архетиповим, символічним та імагінативним підходами. Методологічно продуктивними в цьому контексті є концепції К. Юнга, Е. Кассирера та Ж. Дюрана, які дозволяють дослідити різні рівні символічного конструювання майбутнього.

Мета дослідження полягає у виявленні та концептуалізації механізмів конструювання образу майбутнього в мантичних практиках як способу символічного осмислення та моделювання майбутнього, з'ясуванні ролі символів, архетипових структур, уяви та інтерпретації в його формуванні, а також у визначенні світоглядних і соціокультурних аспектів цього процесу, що впливають на звернення особистості до мантики, сприйняття мантично сформованого образу майбутнього та способи його культурного опосередкування.

Методи. Дослідження має теоретико-концептуальний характер і поєднує архетиповий, імагінативний, світоглядний, метаантропологічний та соціокультурний підходи.

Для аналізу несвідомо-архетипового виміру мантичного конструювання образу майбутнього використано концепцію колективного несвідомого К. Юнга.

Імагінативний аспект досліджено на основі фігуративно-структуралістського підходу Ж. Дюрана, який дає змогу розглядати уяву як структурований простір формування та організації образів. Цей підхід застосовано для пояснення переходу від мантичного знака та його інтерпретації до цілісного образу можливого майбутнього.

Світоглядні передумови звернення до мантики проаналізовано за допомогою принципу партиципації Л. Леві-Брюля, концепції синхроністичності К. Юнга та когнітивного підходу Зе Хонга, що дають змогу дослідити світоглядні установки щодо смислової взаємопов'язаності знаків, подій і майбутнього.

Для визначення світоглядних особливостей ставлення особистості до мантично сконструйованого образу майбутнього застосовано метаантропологічний підхід Н. Хамітова та С. Крилової з типологією буденного, особистісного й філософського світоглядів.

Соціокультурний вимір досліджено за допомогою культурно-історичного та порівняльного аналізу, що відкрило можливість простежити залежність символічного змісту, соціального статусу й форм поширення мантичних практик від конкретного культурного середовища та історичного контексту.

Як загальнотеоретичні методи використано концептуальний аналіз, порівняння, узагальнення та теоретичний синтез.

Дискусії та результати. Розгляд мантики як технології символічного конструювання майбутнього передбачає акцент на процесах, завдяки яким невизначене майбутнє набуває для особистості образної, смислової та сценарної визначеності. Сучасні епістемологічні та інтерпретативні підходи трактують мантичне знання як результат символічного виробництва значень, проте потребує з'ясування, як саме в процесі інтерпретації виникає цілісний образ можливого майбутнього.

Поняття "технологія" позначає у цьому контексті упорядковану систему символічних та інтерпретативних операцій: формулювання запиту, отримання знака, його співвіднесення з усталеною символічною системою, інтерпретацію щодо конкретної життєвої ситуації та проєкцію значень на можливий розвиток подій. У результаті майбутнє, яке ще не існує як безпосередня реальність, набуває символічної репрезентації.

Принцип символічного опосередкування розкриває філософія

символічних форм Е. Кассирера, за якою людина живе в "символічному універсумі", а її досвід набуває значення через мову, міф, релігію, мистецтво та науку [9: 25, 143]. З цієї перспективи мантику можна інтерпретувати як форму символічного моделювання майбутнього, яке отримує доступну свідомості форму через знак, образ, метафору та сюжет.

Оскільки майбутнє ще не здійснилося, його образ не може спиратися на безпосереднє сприйняття і формується уявою – у вигляді сценаріїв того, чого людина прагне або побоюється. Проте уява не є довільною: за Ж. Дюраном, вона постає як структурно організована система образів і символів, що утворюють стійкі схеми та режими уявного [11: 40].

Глибинний рівень цієї організації розкриває концепція К. Юнга, за якою архетипи колективного несвідомого є універсальними формальними структурами, що виявляються в символічних образах міфів, сновидінь і фантазій [25: 6]. Архетип не визначає конкретного змісту образу, а задає структурну можливість його формування, тоді як образне втілення залежить від індивідуального досвіду та культурного контексту [24: 75]. Отже, уявляючи майбутнє, людина спирається не тільки на спогади та раціональні прогнози, а й на архетипово організовані символічні моделі.

Водночас мантичний символ сам по собі ще не є образом майбутнього. Карта Таро, руна чи астрологічна конфігурація містять діапазон культурно закріплених значень, які конкретизуються у співвіднесенні з питанням, ситуацією, досвідом і очікуваннями особистості. Так відбувається перехід від знака до значення, від значення до образу, а від образу – до сценарію можливого майбутнього. Ключовою ланкою цього процесу є багатозначність символу, яка поєднує культурно закріплений зміст мантичної системи з індивідуальним досвідом і відкриває простір для подальшого смислового розгортання.

З позиції юнгіанського підходу символ виконує функцію медіації між свідомістю та несвідомим, забезпечуючи інтеграцію несвідомих змістів у цілісну психічну структуру [21: 153]. За К. Юнгом, несвідомі зміст виявляються у свідомому досвіді не безпосередньо, а у формі символічних образів [25: 18]: те, що не може бути представлене в понятійній формі, набуває форми образу та символу. Це переводить увагу від символу до уяви, яка, за Ж. Дюраном, постає структурованою системою образотворення, що організує символи відповідно до певних схем і режимів уявного [11: 40]. Отже, символ є конкретною формою вираження психічного змісту, а уява – простором його образного структурування, своєрідною сферою зустрічі свідомого і несвідомого.

Відповідно, уява має подвійну природу: вона включає свідоме конструювання образів на основі досвіду, цінностей, цілей і очікувань, а водночас у її образах проявляються зміст несвідомого. Архетипові структури відтворюються у свідомості, набуваючи конкретної символічної форми, наповненої особистим досвідом і культурними значеннями.

Ця подвійність поширюється і на образ майбутнього як продукт уяви. Його свідомий компонент – цілі, цінності, переконання та уявлення про можливе й бажане – розкриває світоглядний вимір, а символічно-образний зміст може містити неусвідомлювані мотиви та архетипові структури. Ці структури мають надіндивідуальний характер, але їхнє символічне вираження формується у взаємодії з особистим досвідом і культурним середовищем. Таким чином, аналіз образу майбутнього дає змогу рухатися від індивідуального світоглядного змісту до архетипового рівня, а через способи культурної символізації – до соціокультурного виміру.

У мантиці цей процес відбувається в спеціально організованому символічному просторі, де свідомий рівень представлений запитом, очікуваннями, цінностями та життєвою ситуацією суб'єкта, а несвідомий –

символічними й архетиповими змістами, що актуалізуються у взаємодії з мантичною системою. Тому мантику можна розглядати як технологію символічного конструювання образу майбутнього, що поєднує індивідуально-свідомий, несвідомо-архетиповий і соціокультурний рівні. Мантично сконструйований образ майбутнього формується на перетині особистісного досвіду, архетипових структур і культурно виробленої мантичної системи, яка надає уяві готовий символічний матеріал і правила його інтерпретації.

У цьому сенсі аналіз мантично сконструйованого образу майбутнього дає змогу простежити шлях від світоглядних установок особистості – через актуалізацію символічного й архетипового змісту – до соціокультурних структур, у межах яких можливе майбутнє набуває образної, сюжетної та особистісно значущої форми.

Звернення до мантики передбачає певні світоглядні передумови, пов'язані з уявленнями про причинність, випадковість, долю та пізнаваність майбутнього. Мантична практика набуває значення лише тоді, коли суб'єкт допускає смисловий зв'язок між отриманим знаком, власною ситуацією та майбутніми подіями.

Таку установку пояснює принцип партиципації Л. Леві-Брюля, що описує світосприйняття, у якому речі, люди, події та невидимі сили включені в мережу містичних зв'язків, не зведених до формально-логічної причинності [29: 19, 32]. Саме ця логіка дозволяє сприймати мантичний знак як такий, що повідомляє про іншу подію. У сучасному дослідженні цей підхід доцільно використовувати без еволюціоністського протиставлення "примітивного" та сучасного мислення, а як модель установки на смислову взаємопов'язаність явищ.

Інше пояснення пропонує концепція синхроністичності К. Юнга – акаузального принципу, за якого події пов'язуються не причинно, а через смислову відповідність, переживаючись як значущий збіг [26]. Щодо мантики це пояснює, чому випадково отриманий знак сприймається як значущий: він не є причиною майбутньої події, але його зміст переживається як акаузально пов'язаний із внутрішнім станом особистості та її життєвою ситуацією. Мантичні процедури при цьому можуть активізувати несвідомі процеси з архетиповим підґрунтям, а синхроністичність дозволяє осмислити їх відповідність життєвій ситуації.

Когнітивне пояснення пропонує Зе Хонг, за яким переконливість мантики формується у взаємодії універсальних когнітивних механізмів із культурно специфічними світоглядами, що визначають, які зв'язки між явищами вважаються можливими [23]. Холістична картина світу робить мантичний знак потенційним джерелом інформації, а віра в богів чи духів – у їхню здатність передавати людині приховане знання [23].

Таким чином, світоглядною передумовою звернення до мантики є уявлення про світ як смислово впорядкований і взаємопов'язаний, а про майбутнє – як співвіднесене з теперішнім через знаки й символи. Партиципація Леві-Брюля пояснює смислову причетність явищ, синхроністичність Юнга – переживання значущого акаузального збігу, а підхід Хонга – механізми переконливості таких світоглядних моделей.

Світоглядний аспект стосується також того, як особистість ставиться до мантично сформованого образу майбутнього та як включає його у власну життєву перспективу. Для аналізу цього процесу продуктивним є метаантропологічний підхід Н. Хамітова та С. Крилової [2; 1], у межах якого буденному, граничному та метаграничному вимірам буття відповідають буденний, особистісний і філософський типи світогляду [2; 3].

У метаантропологічному підході буденний світогляд характеризується некритичністю, прийняттям на віру та залежністю від соціальних стереотипів [6]; особистісний – самостійністю,

критичністю, свободою вибору та прагненням до подолання стереотипів [7]; філософський – творчим характером, системністю, внутрішньою цілісністю та прагненням до співтворчості [8].

За буденного світогляду особистість має мінімальну критичну дистанцію щодо мантично сформованого образу майбутнього, сприймаючи його як відображення того, що об'єктивно має відбутися, – як долю чи передвизначення. Мантика тут виконує функцію орієнтації у невизначеності, а символічно сконструйований образ фактично ототожнюється із самим майбутнім, тоді як інтерпретативний характер його формування залишається нерефлексованим.

За особистісного світогляду такий образ сприймається як один із можливих сценаріїв, який людина співвідносить зі своїми цілями, цінностями та можливостями дії. На рівні граничного буття людина здатна протистояти обставинам і перетворювати власну ситуацію [4], тому мантика стає засобом виявлення можливостей, що не скасовує суб'єктності та свободи вибору. Модальність сприйняття тут можна передати формулою "це може статися за певних умов, і мої дії впливають на розвиток подій". Мантична практика постає інструментом осмислення альтернативних сценаріїв, виявлення ризиків і ресурсів та формування суб'єктної позиції щодо власного майбутнього.

Філософський світогляд передбачає цілісне трансцендувальне ставлення до буття, орієнтоване на само-творення, антропо-трансценденцію та співтворення з іншими [5]. Рефлексія такої особистості поширюється на сам механізм формування образу майбутнього: вона усвідомлює його як символічно сконструйовану модель можливого, що виникає із взаємодії мантичних символів, культурних способів їх тлумачення, уяви, досвіду та несвідомих змістів. Предметом роздумів стає питання "чому сформувався саме такий образ і що він виявляє у способі осмислення можливого?". Образ майбутнього виконує тут функцію рефлексивного простору, що дозволяє вийти за межі наявних життєвих сценаріїв, переосмислити їхні ціннісні підстави й відкрити нові способи буття.

Відтак, світогляд визначає характер засвоєння та евристичний потенціал мантично сконструйованого образу майбутнього: в буденному світогляді він може сприйматися як знак, що вказує на неминучу заданість, в особистісному – стає символом, що актуалізує можливий сценарій та рефлексивну модель, у філософському світогляді цей сценарій та модель набувають цілісності та гуманістичності.

Отже, в координатах метаантропології ставлення до мантично сформованого образу майбутнього залежить від типу світогляду: в буденному світогляді він може сприйматися як знак, що вказує на неминучу заданість, в особистісному – стає символом, що актуалізує можливий сценарій та рефлексивну модель, у філософському світогляді – цей сценарій та модель набувають цілісності та гуманістичності. Це дає підстави розглядати світогляд як чинник, що визначає характер засвоєння та практичний і евристичний потенціал символічно сконструйованого образу майбутнього.

Соціокультурний аспект мантичного конструювання образу майбутнього полягає насамперед у тому, що ні символічний матеріал мантики, ні правила його інтерпретації не створюються особистістю довільно. Мантична система є культурно виробленою сукупністю символів, ритуальних процедур та інтерпретаційних схем. Саме культура визначає, що може виступати знаком, як він співвідноситься з життєвою ситуацією та які сценарії можливого на його основі формуються. Надіндивідуальний вимір виявляється й на архетиповому рівні: за К. Юнгом, архетип задає універсальну структурну можливість образу, тоді як конкретної символічної форми він набуває в певній культурі [25: 5]. Тому зміст мантичних

систем може мати архетипове підґрунтя, але форми його вираження та інтерпретації є історично й культурно варіативними.

Суспільство визначає також соціальний статус мантики. Там, де дивінація була інтегрована в релігійний і політичний порядок, вона слугувала легітимним способом прийняття рішень. Так, у давньогрецькому світі віщуни були інтегровані в суспільство, а до мантичних практик звертались правителі й військові діячі [35: 101–117]. Сконструйований через мантику образ майбутнього набував тут колективно санкціонованого значення. Натомість зміна домінантної світоглядної системи могла призводити до делегітимації мантики. Як показує В. Флінт, християнізація ранньосередньовічної Європи супроводжувалася засудженням дохристиянських дивінаційних практик, хоча частина з них не зникла, а була переосмислена в межах християнської культури [18: 203–253]. Картомантія Нового часу також поєднувала широке побутове поширення з переслідуваннями та культурною дистанцією між "високим" окультизмом і повсякденним ворожінням [34].

Таким чином, соціальна легітимність мантики впливає на доступність символічних моделей конструювання образів майбутнього, які культура пропонує особистості. За інституціоналізації мантики її образи входять до нормативної системи суспільного знання, а за маргіналізації функціонують як приватні чи контркультурні способи осмислення можливого. Історія модерності демонструє складні процеси витіснення, повернення та фрагментації мантичних практик.

У сучасній культурі відбувається нова трансформація соціального статусу мантики. Таро, астрологія, руни, хіромантія, І-Цзін та інші системи переносяться в цифрове середовище, поєднуються з психологічними й популярними інтерпретаційними підходами та поширюються через соціальні мережі, онлайн-консультації й мобільні застосунки. Цифрові технології забезпечують перенесення традиційно очних мантичних практик онлайн і транскультурну взаємодію між практиками та користувачами [28; 20; 14; 27].

Отже, соціокультурний аспект мантики охоплює три рівні: культурне формування мантичної системи та її символічної мови; суспільну легітимацію, заборону чи маргіналізацію практик; історичну трансформацію каналів їх передачі. Якщо в традиційних суспільствах мантика була частиною релігійно-соціального порядку або витіснялася на його периферію, то цифрова культура сприяє її масовій циркуляції та гібридизації. Відповідно, мантичний образ майбутнього формується не лише у свідомості особистості, а й усередині культурного поля, яке надає їй символічний матеріал, правила тлумачення та визначає соціальний статус такого способу осмислення майбутнього.

Висновки й перспективи дослідження. Проведений аналіз дає підстави трактувати мантику як особливий спосіб символічної роботи з невизначеним майбутнім, що перетворює невизначеність на осмислену модель можливого. Мантичний знак задає вихідний символічний матеріал, який в інтерпретації співвідноситься з досвідом, очікуваннями та уявою особистості й оформлюється в цілісний образ або сценарій майбутнього. Відтак знак виступає засобом конструювання, а образ майбутнього – його інтегрованим результатом.

Визначено, що формування такого образу майбутнього має багаторівневий характер: свідомий рівень пов'язаний із запитом, досвідом і цінностями людини; несвідомий – з актуалізацією архетипових структур, що задають глибинні можливості образотворення; соціокультурний – із символічними системами та інтерпретаційними правилами культури.

Доведено, що світогляд визначає, по-перше, чи допускає особистість смисловий зв'язок між мантичним знаком і майбутнім, а по-друге – характер інтерпретації отриманого

образу майбутнього. За буденного світогляду цей образ сприймається як задана реальність або передвизначення; за особистісного – як один із можливих сценаріїв, щодо якого зберігаються свобода вибору та здатність до корекції дій; за філософського – як рефлексивна модель можливого, що стимулює переосмислення цінностей, життєвих стратегій і можливостей само-творення.

Уточнено, що соціокультурний вимір мантично сформованого образу майбутнього виявляється в тому, що культура визначає систему мантичних символів і способи їх інтерпретації, а суспільство – ступінь легітимності практики, яка історично могла бути санкціонованою, маргіналізованою чи забороненою. У цифровому середовищі змінюються не лише канали поширення мантики, а й способи культурного формування та засвоєння образів майбутнього.

Отже, мантично сформований образ майбутнього постає як динамічне утворення – індивідуальне, архетипово структуроване й соціокультурно опосередковане, – що відображає внутрішній світ особистості, її ціннісні орієнтації, очікування та уявлення про власні можливості.

Науковий внесок дослідження полягає в концептуалізації мантики як символічного механізму конструювання образу майбутнього та обґрунтуванні його багаторівневої природи. Наукова новизна – в уточненні механізму переходу від мантичного знака до символу й цілісного образу майбутнього, виявленні його архетипово-символічної структури та розкритті світоглядних і соціокультурних чинників його формування й інтерпретації. Результати можуть бути застосовані у філософських, культурологічних, антропологічних і міждисциплінарних дослідженнях образу майбутнього, символічних практик, світогляду та уяви, а також сучасних форм мантики в цифровій культурі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крилова С. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу. 2-ге видання. Київ: КНТ, 2022. 563 с.

2. Хамітов Н. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 5-те видання. Київ: КНТ, 2023. 405 с.

3. Хамітов Н., Крилова С. Світогляд. *Філософія науки і культури: словник*. За ред. Н. Хамітова. 2-ге видання. Київ: ВАДЕКС, 2025. С. 350.

4. Хамітов Н. Буття граничне. *Філософія науки і культури: словник*. За ред. Н. Хамітова. 2-ге видання. Київ: ВАДЕКС, 2025. С. 80–81.

5. Хамітов Н. Буття метаграничне. *Філософія науки і культури: словник*. За ред. Н. Хамітова. 2-ге видання. Київ: ВАДЕКС, 2025. С. 82–83.

6. Хамітов Н. Світогляд буденний. *Філософія науки і культури: словник*. За ред. Н. Хамітова. 2-ге видання. Київ: ВАДЕКС, 2025. С. 351–352.

7. Хамітов Н. Світогляд особистісний. *Філософія науки і культури: словник*. За ред. Н. Хамітова. 2-ге видання. Київ: ВАДЕКС, 2025. С. 352–353.

8. Хамітов Н. Світогляд філософський. *Філософія науки і культури: словник*. За ред. Н. Хамітова. 2-ге видання. Київ: ВАДЕКС, 2025. С. 353.

9. Cassirer E. An essay on man: An introduction to a philosophy of human culture. London, New Hawen: Yale University Press, 2012. 237 p.

10. Devisch R. Perspectives on Divination in Contemporary Sub-Saharan Africa. *Theoretical Explorations in African Religion*. W. Van Binsbergen and M. Schoffeleers (eds). London: Routledge and Kegan Paul, 1985. P. 50–83. URL: https://books.google.co.uk/books?id=KDYsBgAAQBAJ&pg=PA367&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 20.08.2026).

11. Durand G. Les structures anthropologiques de l'imaginaire: Introduction à l'archétypologie générale (2e éd.). Paris: Presses Universitaires de France, 1963. 506 p.

12. Durkheim É. Les formes élémentaires de la vie religieuse: Le système totémique en Australie (2e éd. "Quadrige"). Paris: Presses Universitaires de France, 1990. 648 p.

13. Eliade M. Occultism, witchcraft, and cultural fashions: Essays in comparative religions. Chicago, London: University of Chicago Press, 1978. 148 p.

14. Enolu C. Tarot as a symbolic refuge in the digital age. Forming interpretative communities and managing uncertainty in the context of social platforms. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*. 2025. № 16 (2). DOI: https://doi.org/10.62229/cmp2_25/3

15. Evans-Pritchard E. E. Witchcraft, oracles, and magic among the Azande (1937) (E. Gillies, Ed.). Oxford University Press, 1976. URL: https://books.google.com.ua/books?id=z7dFEAAAQBAJ&pg=PR3&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 05.08.2026).

16. Farley H. A cultural history of Tarot: From entertainment to esotericism. London: I. B. Tauris, 2009. https://doi.org/10.5040/9780755697700

17. Fernandez J. W. Persuasions and Performances: The Play of Tropes in Culture. Bloomington: Indiana University Press, 1986. 304 p.

18. Flint V. I. J. The rise of magic in early medieval Europe. Princeton: Princeton University Press, 1991. 452 p.

19. Frazer J. G. The Golden Bough: A study in magic and religion (3rd ed., Part VII, Balder the Beautiful, Vol. 2). London: Macmillan and Co, 1913.

20. Fu H., Li Y., Lee F. L. F. Techno-cultural domestication of online Tarot reading in contemporary China. *Media, Culture & Society*. 2022. № 45 (1). P. 74–91. DOI: https://doi.org/10.1177/01634437221104700

21. Henderson J. L. Ancient Myths and Modern Man. *Man and his symbols*. K. G. Jung (ed.). New York: Dell Publishing, 1968. P. 105–163.

22. Holbraad M. Truth in Motion: The Recursive Anthropology of Cuban Divination. Chicago, London: University of Chicago Press, 2012. 344 p. URL: https://books.google.co.uk/books?id=VBtR472hPbkC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 20.08.2026).

23. Hong Z. Divination: A cognitive perspective. Cambridge University Press, 2025. DOI: https://doi.org/10.1017/9781009541961

24. Jung C. G. Approaching the Unconscious. *Man and his symbols*. New York: Dell Publishing, 1964. P. 14–104.

25. Jung C. G. Archetypes of the collective unconscious. *The collected works of C. G. Jung* (R. F. C. Hull, Trans.; Vol. 9. Pt. 1). In H. Read, M. Fordham, G. Adler, & W. McGuire (Eds.). New York: Princeton University Press, 1968. P. 1–41.

26. Jung C. G. Synchronicity: An Acausal Connecting Principle (1952). *The Collected Works of C. G. Jung* (Vol. 8). Princeton: Princeton University Press, 1973. P. 417–519.

27. Kalita D. Pick a Card, Press "Play": Understanding Digital Divination through Tarot Readings on YouTube. *International Journal of Divination and Prognostication*. 2025. № 6 (1). P. 57–85. DOI: https://doi.org/10.1163/25899201-bja10022

28. Kim D. J. Divination and its Potential Futures: Sensation, Scripts, and the Virtual in South Korean Eight-character Fortune Telling. *Material Religion*. 2019. № 15 (5). P. 599–618. DOI: https://doi.org/10.1080/17432200.2019.1676623

29. Lévy-Bruhl L. La mentalité primitive (15e éd.). Paris: Presses Universitaires de France, 1960. 544 p.

30. Lévi-Strauss C. La pensée sauvage. Paris: Plon, 1962. 397 p.

31. Lévi-Strauss C. The structural study of myth. *The Journal of American Folklore*. 1955. № 68 (270). P. 428–444. DOI: https://doi.org/10.2307/536768

32. Parkin D. Simultaneity and Sequencing in the Oracular Speech of Kenyan Diviners. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press, 1991. P. 173–190.

33. Peek Ph. M. African Divination Systems: Non-Normal Modes of Cognition. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press, 1991. P. 193–213.

34. Pooley W. G. Paper tools for broken hearts: fortune-telling with cards in France, c. 1803–1937. *French History*. 2023. Vol. 37 (4). P. 379–400. DOI: https://doi.org/10.1093/fh/crad043

35. Raphals L. Divination and prediction in early China and ancient Greece. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

36. Shaw R. Splitting Truths from Darkness: Epistemological Aspects of Temne Divination. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press, 1991. P. 137–152.

37. Smith R. J. Fortune-tellers and Philosophers: Divination In Traditional Chinese Society (1st ed.). New York: Routledge, 1992. 446 p. DOI: https://doi.org/10.4324/9780429039799

38. Tedlock B. Divination as a Way of Knowing: Embodiment, Visualisation, Narrative and Interpretation. *Folklore*. 2001. № 112 (2). P. 189–197. DOI: https://doi.org/10.1080/00155870120082236

39. Tylor E. B. Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom (Vol 2). London: John Murray, 1920. 471 p.

40. Whyte S. R. Knowledge and Power in Nyole Divination. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press, 1991. P. 153–172.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Krylova, S. (2022). Krasa liudyny v zhyttievykh praktykakh kultury. Dosvid sotsialnoi ta kulturnoi metaantropolohii i androhin-analizu. [Human beauty in the life practices of culture: The experience of social and cultural metaanthropology and androgyn-analysis]. 2-he vydannia. Kyiv: KNT (in Ukrainian).

2. Khamitov, N. (2023). Filosofska antropolohiia: aktualni problemy. Vid teoretychnoho do praktychnoho povorotu. [Philosophical anthropology: Current issues. From the theoretical to the practical turn]. 5-te vydannia. Kyiv: KNT (in Ukrainian).

3. Khamitov, N., Krylova, S. (2025). Svitohliad. [Worldview]. *Filosofiia nauky i kultury: slovnyk*. Za red. N. Khamitova. 2-he vydannia. Kyiv: VADEKS. S. 350 (in Ukrainian).

4. Khamitov, N. (2025). Buttia hranychne. [Boundary Being]. *Filosofiia nauky i kultury: slovnyk*. Za red. N. Khamitova. 2-he vydannia. Kyiv: VADEKS. S. 80–81 (in Ukrainian).

5. Khamitov, N. (2025). Buttia metahranychne. [Meta-Boundary Being]. *Filosofiia nauky i kultury: slovnyk*. Za red. N. Khamitova. 2-he vydannia. Kyiv: VADEKS. S. 82–83 (in Ukrainian).

6. Khamitov, N. (2025). Svitohliad budennyi. [Ordinary Worldview]. *Filosofiia nauky i kultury: slovnyk*. Za red. N. Khamitova. 2-he vydannia. Kyiv: VADEKS. S. 351–352 (in Ukrainian).

7. Khamitov, N. (2025). Svitohliad osobystisnyi. [Personal Worldview]. *Filosofiia nauky i kultury: slovnyk*. Za red. N. Khamitova. 2-he vydannia. Kyiv: VADEKS. S. 352–353 (in Ukrainian).

8. Khamitov, N. (2025). Svitohliad filosofskyi. [Philosophical Worldview]. *Filosofiia nauky i kultury: slovnyk*. Za red. N. Khamitova. 2-he vydannia. Kyiv: VADEKS. S. 353 (in Ukrainian).

9. Cassirer, E. (2012). An essay on man: An introduction to a philosophy of human culture. London, New Hawen: Yale University Press (in English).

10. Devisch, R. (1985). Perspectives on Divination in Contemporary Sub-Saharan Africa. *Theoretical Explorations in African Religion*. W. Van Binsbergen and M. Schoffeleers (eds). London: Routledge and Kegan Paul. P. 50–83. URL: https://books.google.co.uk/books?id=KDYsBgAAQBAJ&pg=PA367&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (last accessed: 20.08.2026) (in English).

11. Durand, G. (1963). Les structures anthropologiques de l'imaginaire: Introduction à l'archétypologie générale (2e éd.). Paris: Presses Universitaires de France (in French).

12. Durkheim, É. (1990). Les formes élémentaires de la vie religieuse: Le système totémique en Australie (2e éd. "Quadrige"). Paris: Presses Universitaires de France (in French).

13. Eliade, M. (1978). Occultism, witchcraft, and cultural fashions: Essays in comparative religions. Chicago, London: University of Chicago Press (in English).

14. Enolu, C. (2025). Tarot as a symbolic refuge in the digital age. Forming interpretative communities and managing uncertainty in the context of social platforms. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*. № 16 (2). DOI: https://doi.org/10.62229/cmp2_25/3 (in English).

15. Evans-Pritchard, E. E. (1976). Witchcraft, oracles, and magic among the Azande (1937) (E. Gillies, Ed.). Oxford University Press. URL: https://books.google.com.ua/booksid=z7dFEAAAQBAJ&pg=PR3&hl=ru&source=gbs_selected_pages&cad=1#v=onepage&q&f=false (last accessed: 05.08.2026) (in English).

16. Farley, H. (2009). A cultural history of Tarot: From entertainment to esotericism. London: I. B. Tauris. DOI: https://doi.org/10.5040/9780755697700 (in English).

17. Fernandez, J. W. (1986). Persuasions and Performances: The Play of Tropes in Culture. Bloomington: Indiana University Press (in English).

18. Flint, V. I. J. (1991). The rise of magic in early medieval Europe. Princeton: Princeton University Press (in English).

19. Frazer, J. G. (1913). The Golden Bough: A study in magic and religion (3rd ed., Part VII, Balder the Beautiful. Vol. 2). London: Macmillan and Co (in English).

20. Fu, H., Li, Y., Lee, F. L. F. (2022). Techno-cultural domestication of online Tarot reading in contemporary China. *Media, Culture & Society*. № 45 (1). P. 74–91. DOI: https://doi.org/10.1177/01634437221104700 (in English).

21. Henderson, J. L. (1968). Ancient Myths and Modern Man. *Man and his symbols*. K. G. Jung (ed.). New York: Dell Publishing. P. 105–163 (in English).

22. Holbraad, M. (2012). Truth in Motion: The Recursive Anthropology of Cuban Divination. Chicago, London: University of Chicago Press. URL: https://books.google.co.uk/books?id=VBtR472hPbkC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (last accessed: 20.08.2026) (in English).

23. Hong, Z. (2025). Divination: A cognitive perspective. Cambridge University Press. DOI: https://doi.org/10.1017/9781009541961 (in English).

24. Jung, C. G. (1964). Approaching the Unconscious. *Man and his symbols*. New York: Dell Publishing. P. 14–104 (in English).

25. Jung, C. G. (1968). Archetypes of the collective unconscious. *The collected works of C. G. Jung* (R. F. C. Hull, Trans.; Vol. 9. Pt. 1). In H. Read, M. Fordham, G. Adler, & W. McGuire (Eds.). New York: Princeton University Press. P. 1–41 (in English).

26. Jung, C. G. (1973). Synchronicity: An Acausal Connecting Principle (1952). *The Collected Works of C. G. Jung* (Vol. 8). Princeton: Princeton University Press. P. 417–519 (in English).

27. Kalita, D. (2025). Pick a Card, Press "Play": Understanding Digital Divination through Tarot Readings on YouTube. *International Journal of Divination and Prognostication*. № 6 (1). P. 57–85. DOI: https://doi.org/10.1163/25899201-bja10022 (in English).

28. Kim, D. J. (2019). Divination and its Potential Futures: Sensation, Scripts, and the Virtual in South Korean Eight-character Fortune Telling. *Material Religion*. № 15 (5). P. 599–618. DOI: https://doi.org/10.1080/17432200.2019.1676623 (in English).

29. Lévy-Bruhl, L. (1960). La mentalité primitive (15e éd.). Paris: Presses Universitaires de France (in French).

30. Lévi-Strauss, C. (1962). La pensée sauvage. Paris: Plon (in French).

31. Lévi-Strauss, C. (1955). The structural study of myth. *The Journal of American Folklore*. № 68 (270). P. 428–444. DOI: https://doi.org/10.2307/536768 (in English).

32. Parkin, D. (1991). Simultaneity and Sequencing in the Oracular Speech of Kenyan Diviners. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press. P. 173–190 (in English).

33. Peek, Ph. M. (1991). African Divination Systems: Non-Normal Modes of Cognition. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press. P. 193–213 (in English).

34. Pooley, W. G. (2023). Paper tools for broken hearts: fortune-telling with cards in France, p. 1803–1937. *French History*. Vol. № 37 (4). P. 379–400. DOI: https://doi.org/10.1093/fh/crad043 (in English).

35. Raphals, L. (2013). Divination and prediction in early China and ancient Greece. Cambridge: Cambridge University Press (in English).

36. Shaw, R. (1991). Splitting Truths from Darkness: Epistemological Aspects of Temne Divination. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press. P. 137–152 (in English).

37. Smith, R. J. (1992). Fortune-tellers and Philosophers: Divination In Traditional Chinese Society (1st ed.). New York: Routledge. DOI: https://doi.org/10.4324/9780429039799 (in English).

38. Tedlock, B. (2001). Divination as a Way of Knowing: Embodiment, Visualisation, Narrative and Interpretation. *Folklore*. № 112 (2). P. 189–197. DOI: https://doi.org/10.1080/00155870120082236 (in English).

39. Tylor, E. B. (1920). Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art, and Custom (Vol 2). London: John Murray (in English).

40. Whyte, S. R. (1991). Knowledge and Power in Nyole Divination. *African Divination Systems* (edited by M. Peek). Bloomington: Indiana University Press. P. 153–172 (in English).

Receive: August 09, 2026
Accepted: September 03, 2026